

CHET TILLARINI O'RGANISHDA TO'SIQ BO'LADIGAN MUAMMOLAR VA ULARGA YECHIMLAR

Nosirova Xurshida Komil qizi

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar

Vazirligi Navoiy akademik litseyi

"Tillarni o'rganish" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada chet tillarini o'rganish jarayonida uchraydigan asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilingan. Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish shaxsning raqobatbardoshligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Biroq o'quvchilar va talabalarning til o'rganish jarayonida psixologik to'siqlar, motivatsiya yetishmasligi, o'quv metodikasining samarasizligi, nutq amaliyotining kamligi kabi muammolarga duch kelishi kuzatiladi. Maqolada ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar va raqamli platformalardan foydalanish zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy qiziqishini oshirish, madaniy kontekstni hisobga olish ham samaradorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekani qayd etiladi. Tadqiqot natijalari chet tili o'qitish jarayonini takomillashtirish va o'quvchilarda barqaror kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: chet tili, o'rganish muammolari, to'siqlar, motivatsiya, kommunikativ yondashuv, innovatsion metodlar, ta'lim samaradorligi.

Bugungi globallashuv davrida chet tillarini o'rganish shaxsning intellektual, kasbiy va madaniy salohiyatini oshirishning eng muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Chet tillarini bilish insonning dunyoqarashini kengaytiradi, xalqaro muloqot va hamkorlik imkoniyatlarini yaratadi, ilm-fan, texnologiya hamda madaniyat sohalarida yuksak natijalarga erishishga xizmat qiladi. Ammo, til o'rganish jarayoni ko'plab to'siqlar va muammolar bilan kechadi. Bu muammolar psixologik, metodik, ijtimoiy yoki til tizimiga oid bo'lishi mumkin. Shuningdek, o'rganish muhiti, o'qituvchining malakasi va o'quvchining shaxsiy motivatsiyasi ham jarayonga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, chet tillarini o'rganishda uchraydigan to'siqlarni chuqur tahlil qilish va ularga samarali yechimlar ishlab chiqish bugungi kun ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Til o'rganishning eng asosiy to'siqlaridan biri bu psixologik omillardir. Ko'plab o'quvchilar yangi tilni o'rganish jarayonida o'z kuchiga ishonmaslik, xato qilishdan qo'rquv, nutqiy faoliyatda uyalish kabi hissiy kechinmalarni boshdan kechiradilar. Ayniqsa, og'zaki nutqda o'z fikrini erkin ifoda etishda ko'pchilik o'quvchilar o'zlarini

noqulay his etadilar. Bu holat ularning o'zlashtirish darajasini pasaytiradi, muloqotda qatnashish istagini kamaytiradi.

Psixologik to'siqlarni bartaraf etish uchun o'quvchilar bilan ijobiy psixologik muhit yaratish, ularda ishonch, qiziqish va til o'rganishga ijobiy munosabatni shakllantirish zarur. O'qituvchi doimo rag'batlantiruvchi, quvnoq va interaktiv usullarni qo'llashi, xatolarni tanqid emas, balki o'rganish imkoniyati sifatida ko'rsatishi lozim. Shu orqali o'quvchida til o'rganishga nisbatan motivatsiya kuchayadi.

Ko'plab hollarda chet tilini o'rganishdagi muammolar o'qitish metodikasining zamon talablariga mos emasligi bilan bog'liq. Hozirgi kunda ayrim ta'lim muassasalarida an'anaviy, nazariyaga asoslangan usullar ustunlik qiladi, bu esa o'quvchining faol ishtirokini cheklaydi. Natijada o'quvchilar grammatikani o'rganib, lekin uni amaliy nutqda qo'llay olmaydilar.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar – kommunikativ, interaktiv, CLIL (Content and Language Integrated Learning), gamifikatsiya (o'yinli yondashuv), hamda texnologiyalardan foydalanish uslublari o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. O'qituvchi har bir darsni muloqot asosida tashkil etib, tilning amaliy jihatlarini o'rgatishga e'tibor qaratishi zarur.[1]

Motivatsiya – til o'rganishning yuragi hisoblanadi. O'quvchida aniq maqsad bo'lmasa, u o'zlashtirish jarayoniga befarq bo'ladi. Ko'p hollarda talabalarda "til kerak emas", "qiyin fan" yoki "kelajakda ishlamaydi" degan noto'g'ri qarashlar shakllanadi. Bu esa o'rganishga bo'lgan ichki turtkini susaytiradi.[2]

Motivatsiyani oshirish uchun o'qituvchi til o'rganishning hayotiy ahamiyatini tushuntirishi, real misollar, muvaffaqiyatli insonlar tajribasini keltirishi, xalqaro muloqot va kasbiy imkoniyatlar haqida ma'lumot berishi kerak. Shuningdek, o'quvchilarni musobaqalar, loyihalar, xalqaro onlayn almashuv dasturlariga jalb etish ham motivatsiyani kuchaytiradi.

Til – bu faqat lingvistik tizim emas, balki madaniyatning ifodasidir. Chet tilini o'rganish jarayonida madaniy tafovutlar, milliy qadriyatlar va dunyoqarash farqlari o'quvchi uchun ma'lum darajada to'siq bo'lishi mumkin. Masalan, ingliz yoki fransuz madaniyatidagi xulq-atvor me'yorlari, murojaat shakllari yoki hazil ifodalari o'zbek o'quvchilari uchun dastlabda g'ayrioddiy tuyuladi.

Bu to'siqlarni yengish uchun dars jarayonida madaniy komponentlarga keng o'rin berish lozim. Chet tili o'qituvchisi madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi videolar, badiiy matnlar, musiqalar va kino asarlardan foydalanishi kerak.

Shuningdek, til o'rganish jarayonida "madaniyatni tushunish – tilni tushunish" tamoyili asosiy mezon sifatida qaraladi.

Ko'plab ta'lim muassasalarida zamonaviy texnik vositalar, multimedia vositalari yoki internet manbalari yetarli darajada mavjud emas. Bu esa

o'quvchilarning amaliy mashg'ulotlar, tinglab tushunish va interaktiv mashqlar orqali tilni o'rganish imkoniyatlarini cheklaydi.

Bunday holatlarda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish, onlayn platformalar (Duolingo, BBC Learning English, Quizlet, Kahoot va boshqalar) orqali mustaqil o'rganish imkoniyatlarini yaratish muhim. Shuningdek, darslarda texnologiyalarni qo'llash o'quvchilarning e'tiborini jalb etadi, o'rganish jarayonini qiziqarli qiladi va individual yondashuvni ta'minlaydi.

Til o'rganishda eng katta muammolardan biri – o'rgangan bilimni real muloqotda qo'llay olmaslikdir. O'quvchilar grammatika va lug'atni o'rganishsa-da, amaliy nutq ko'nikmalarida qiynaladilar. Buning sababi – dars jarayonida nutq mashqlariga yetarli e'tibor berilmasligi yoki o'quvchining muloqot muhitidan uzoqligidir.

Yechim sifatida "Speaking club", "Language café" kabi suhbat mashg'ulotlarini tashkil etish, xorijliklar bilan onlayn muloqot platformalaridan foydalanish, rolda o'ynash, suhbatlar tuzish va real hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashqlarni ko'paytirish lozim. Shu yo'l bilan o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etish, tinglash va javob berish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.[3]

Chet tili o'qituvchisi zamonaviy ta'lim texnologiyalarini bilishi, interaktiv metodlardan samarali foydalanishi zarur. Ayrim o'qituvchilar dars jarayonini faqat darslik asosida olib boradilar, bu esa o'quvchilarda qiziqishning pasayishiga olib keladi. Innovatsion o'qituvchi esa multimedia, onlayn mashqlar, qiziqarli topshiriqlar va musobaqaviy yondashuvlar orqali o'rganish jarayonini jonlantiradi.

O'qituvchilar uchun muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish, xalqaro tajriba almashish dasturlarini kengaytirish zarur. Chunki o'qituvchining pedagogik mahorati – o'quvchining tilni muvaffaqiyatli o'rganish kafolatidir.

Til o'rganishda eng muhim jihatlardan biri – o'quvchining mustaqil ishlash qobiliyatidir. Dars soatlari chegaralangan bo'lgani uchun o'quvchi darsdan tashqarida mustaqil mashg'ulotlar olib borishi kerak. Shu bois, o'qituvchi o'quvchilarni o'z-o'zini rivojlantirishga undaydigan topshiriqlar, audio va video materiallar, kitoblar ro'yxatini taqdim etishi zarur.

O'quvchilarga til o'rganishning kundalik odatga aylanishi haqida tushuncha berish lozim. Masalan, har kuni qisqa maqolalarni o'qish, podcast tinglash, yangi so'zlarni yozib olish va ularni nutqda ishlatish kabi faoliyatlar til o'zlashtirishni tezlashtiradi.

O'rganish jarayonida ijtimoiy muhit ham muhim o'rin tutadi. O'quvchining atrofidagi do'stlari, oila a'zolari va jamiyatning til o'rganishga bo'lgan munosabati uning faoliyatiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Agar o'quvchi chet tilida gaplashish imkoniyatiga ega bo'lmasa, u o'z bilimlarini amalda sinab ko'ra olmaydi.

Bu borada til muhitini sun'iy tarzda yaratish, o'quvchilar o'rtasida ingliz yoki boshqa tillarda muloqot kunlarini tashkil etish, xorijiy madaniyat haftaliklari o'tkazish foydalidir. Shuningdek, internet orqali xorijiy hamkorlar bilan aloqa o'rnatish ham foydali tajriba bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, chet tillarini o'rganish – murakkab, ammo nihoyatda foydali jarayon. Unda muvaffaqiyatga erishish uchun faqat darslik va o'qituvchining yordami kifoya emas, balki o'quvchining o'z ustida muntazam ishlashi, motivatsiya va ishonchni saqlab qolishi zarur. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, til o'rganishda asosiy to'siqlar – psixologik, metodik, motivatsion va madaniy omillar bilan bog'liq.

Ularni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlar samarali hisoblanadi:

O'quvchilar uchun ijobiy psixologik muhit yaratish;

Kommunikativ va interaktiv metodlarni keng joriy etish;

Raqamli texnologiyalar va onlayn manbalardan samarali foydalanish;

Madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish;

O'qituvchilarning malakasini oshirish va yangicha yondashuvni qo'llash;

Mustaqil o'rganish madaniyatini shakllantirish.[4]

Shunday qilib, chet tillarini o'rganish jarayonida uchraydigan muammolarni tizimli tahlil qilib, ularni bartaraf etish yo'llarini qo'llash orqali o'quvchilarni global kommunikatsiya maydonida raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirish mumkin. Chet tili nafaqat o'qitish fani, balki inson tafakkurini boyituvchi, madaniy tafovutlarni birlashtiruvchi kuch sifatida qadrlanishi lozim. Shu bois, har bir ta'lim muassasasi til o'rganishni zamonaviy, interaktiv va hayotiy yo'nalishda tashkil etishga alohida e'tibor qaratishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V. M. Chet tillarini o'qitish metodikasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2020. – 212 b.
2. Muminova D. A. Kommunikativ yondashuv asosida til o'qitish. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 180 b.
3. Richards, J. C., Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014. – 270 p.
4. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Education, 2015. – 344 p.